

Supervīzija izglītības vidē: tiesiskās un ētiskās prasības

Ivans Jānis Mihailovs

Ievads

Supervīzijas pirmsākumi Latvijas izglītības vidē ir meklējami 20. gadsimta 90. gadu vidū, kad tā, pateicoties ārvalstu speciālistu atbalstam un atsevišķu interešu pūlēm, pakāpeniski parādījās augstākās izglītības iestāžu studiju (īpaši pedagogu, psihologu un sociālo darbinieku) programmās, tādēļ tika izstrādāts gan studiju priekšmetu saturs, gan organizētas praktiskās nodarbības un supervīzija ieviesta kā prakses komponente. Nedaudz vēlāk pirmās supervīzijas sesijas notika dažādās vispārējās izglītības iestādēs (plašāk sk. Supervīzija: Teorija. Pētījumi. Prakse, 2017).

Tomēr mērķtiecīgs un regulārs atbalsts supervīzijai un supervīziju īstenošana vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs ir kļuvusi iespējama, pateicoties Eiropas Sociālā fonda (ESF) projektu atbalstam. Īpaši ir jāmin Izglītības kvalitātes valsts dienesta īstenotais ESF projekts Nr. 8.3.4.0/16/I/001. “Atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai” (“PuMPuRS”), kura gaitā kopš 2018. gada tiek mērķtiecīgi finansētas supervīzijas skolu personālam (līdz 2021. gada martam ir notikušas 723 supervīzijas, un kopumā plānotas 1330 supervīzijas),¹ un Valsts izglītības attīstības aģentūras īstenotais ESF projekts Nr. 8.3.5.0/16/I/001 “Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs”, paredzot 40 supervīzijas pedagogiem karjeras konsultantiem (VIAA, 2019; sk. arī Burceva, 2019).

Tādējādi supervīzija kļūst par atpazīstamu un pieprasītu pakalpojumu un profesionālās kompetences pilnveides iespēju izglītības vidē (ne tikai pedagogiem, bet arī izglītības iestādes vadības komandas pārstāvjiem), kas rada nepieciešamību apskatīt supervīzijas tiesiskās un ētiskās prasības izglītības vidē (jāatzīmē, ka šajā rakstā netiks apskatīta supervīzijas kā augstākās izglītības studiju un prakses, kā arī augstākās izglītības pedagogu profesionālās kompetences pilnveides iespējas tiesisko un ētisko prasību specifika).

---

¹ Ārkārtas situācijas laikā supervīzijas notika attālināti (galvenokārt projekta “PuMPuRS” ietvaros) vai arī tika pārceltas.

1. Tiesiskās prasības supervīzijas organizēšanai un īstenošanai izglītības vidē

Izglītības likuma 51. panta pirmās daļas 4. punktā ir noteikts pedagoga vispārīgais pienākums “pilnveidot savu profesionālo kompetenci” (Izglītības likums). Ministru kabineta noteikumos ir precizēts, ka “vispārējās, profesionālās un interešu izglītības pedagogs ir atbildīgs par savas profesionālās kompetences pilnveidi. Profesionālo kompetenci pilnveido, triju gadu laikā apgūstot programmu vismaz 36 stundu apjomā, un to plāno sadarbībā ar tās izglītības iestādes vadītāju, kurā persona veic pedagoģisko darbību” (Ministru kabineta 2018. gada 11. septembra noteikumi Nr. 569 “Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību”).

Šāda pedagoga profesionālās kompetences pilnveide var notikt, vai nu izmantojot iespēju piedalīties izglītības iestādes vai citu institūciju izstrādātajās pedagogu profesionālās kompetences programmās² (jāatzīmē, ka Rīgas Stradiņa universitātes supervīzijas maģistra studijās šādas pedagogu profesionālās kompetences pilnveides programmas – supervīzijas pedagogiem – tika izstrādātas un aprobētas), vai arī piedaloties supervīzijās dažādos semināros vai mācībās (jo izglītības iestādes vadītājs pedagoga profesionālās kompetences pilnveidē ārpus tiešajiem pedagoģiskajiem darba uzdevumiem var ieskaitīt arī dalību konferencēs, semināros, meistarklasēs, stažēšanos nozares uzņēmumos, kas veicina personības attīstību, ne vairāk kā 12 stundu apjomā triju gadu laikā).

Īpaša profesionālās kompetences pilnveide ir nepieciešama psihologiem, kuri darbojas izglītības iestādē. Psihologu noteikumi paredz: lai attīstītu un uzturētu savu profesionalitāti, psihologam psihologa sertifikāta spēkā esības, t. i., septiņu gadu, laikā ir obligāti jāsadarbojas ar psihologu-pārraugu vismaz 35 akadēmiskās stundas individuāli vai 70 akadēmiskās stundas, ja personas pārraudzība notiek grupā (Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumi Nr. 301 “Psihologu noteikumi”). Izglītības iestādē strādājošie psihologi kopā ar pedagogiem un citām personām var

² Pedagoga profesionālās kompetences programmas var izstrādāt un īstenot pašvaldības vai privātā izglītības iestāde vai pedagogu profesionālā nevalstiskā organizācija, kuras darbību reglamentējošā dokumentā paredzēta pedagogu profesionālās kompetences pilnveide, pēc saskaņošanas ar pašvaldību, kuras administratīvajā teritorijā tā tiek īstenota, ministriju padošanās iestādes vai pašvaldību iestādes, kas nav reģistrētas Izglītības iestāžu reģistrā, bet kuru nolikumā paredzēta izglītojošas darbības veikšana, vai augstākās izglītības iestādes, kas īsteno pedagoģijas studiju programmas.

Šajā programmā norāda programmas mērķi, uzdevumus un sasniedzamos rezultātus, programmas īstenošanas veidu, mērķauditoriju, īstenošanas plānu, norādot apjomu stundās, plānotos tematus, to apguves formas un metodes (Ministru kabineta 2018. gada 11. septembra noteikumi Nr. 569 “Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību”).

pedalīties arī supervīzijās, jo minētais veikums var tikt ieskaitīts psihologa profesionālās kompetences un profesionālo prasmju pilnveidē, – septiņu gadu laikā ir jābūt vismaz 100 akadēmiskajām stundām (Psihologu profesionālā darbība Latvijā: Saturs, organizācija, regulējums. Psihologu likuma komentāri, 2018).

Arī izglītības iestādes vadītāja profesionālās kompetences pilnveides pasākumos ir iespējams iekļaut supervīziju (piemēram, sk. Ministru kabineta noteikumu projekta “Izglītības iestāžu, eksaminācijas centru, citu Izglītības likumā noteiktu institūciju, izglītības programmu akreditācijas un izglītības iestāžu vadītāju profesionālās darbības novērtēšanas kārtība” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)).

Īstenojot supervīzijas izglītības vidē, ir jāapzinās, ka būtībā supervīzijai ir divi mērķi: konkrētais jeb speciālais un vispārējais. Konkrētais mērķis ir saistīts ar supervīzijas fokusu, izvirzīto problēmu vai darba situāciju. Piemēram, projekta “PuMPuRS” gadījumā supervīzija priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas (PMP) risku mazināšanas kontekstā ir “uz skolotāju orientēta grupu konsultēšanas forma, kurā, reflektējot par profesionālo darbību saistībā ar PMP risku atpazīšanu, prevenciju un intervenci, skolotājiem palīdz atrast resursus, cīnīties ar izdegšanas sindromu un tā sekām” (Metodoloģiskās vadlīnijas darbam projektā Nr. 8.3.4.0/16/I/001 “Atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai”, 2019). Savukārt supervīzijas vispārējais mērķis izglītības vidē allaž ir saistīts ar izglītības kvalitāti un izglītojamo interešu prioritāti. Citiem vārdiem sakot, izglītības vidē vienmēr ir veicināma tieksšanās uz izglītības kvalitāti,³ apzinoties, ka visām darbībām izglītības vidē prioritāri ir jānodrošina izglītojamo tiesības un intereses. Turklāt Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta piektajā daļā ir noteikts, ka darbība vai bezdarbība, kuras rezultātā netiek ievērotas bērna tiesības, vai citas darbības, kas ierobežo bērna personiskās vai īpašuma tiesības un brīvības, uzskatāmas par amorālām un pretlikumīgām (Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1998).

Tas aktualizē jautājumu par bērncentrētu un cilvēkcentrētu pieeju, t. i., mācību procesu, kura centrā ir izglītojamie un viņu vajadzības, kas tiek balstīts uz demokrātijas principiem, nodrošinot izglītojamajiem iespēju kļūt par aktīviem mācību dalībniekiem, apzināties individuālo atbildību, lēmumu pieņemšanas un izvēles izdarīšanas nozīmību. Šī pieeja nav iespējama, ja izglītības vidē netiek nodrošināta cieņpilna komunikācija un konfidencialitāte (arī personu datu aizsardzība),

³ Jāatzīmē, ka šobrīd Latvijā ir definētas četras izglītības kvalitātes pamatkategorijas: atbilstība mērķim, kvalitatīvas mācības, iekļaujoša vide un laba pārvaldība (Informatīvais ziņojums “Par izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveidi”, Ministru kabineta 2020. gada 6. oktobra noteikumi Nr. 618 “Izglītības iestāžu, eksaminācijas centru, citu Izglītības likumā noteiktu institūciju un izglītības programmu akreditācijas un izglītības iestāžu vadītāju profesionālās darbības novērtēšanas kārtība”).

tostarp, ja nepieciešams, anonimitāte, apzinoties, ka datu izpaušana un konkrēta izglītojamā vai citas personas publiska apspriešana supervīzijas laikā var radīt kaitējumu.

Lai nodrošinātu izglītības kvalitāti, mūsdienu izglītības iestādē ir jāattīsta sadarbība visos līmeņos, iekļaujot izglītības iestādes vadību, pedagogus, izglītojamos, viņu vecākus, vietējo sabiedrību, pašvaldību, izglītības politikas veidotājus, biznesa un dažādu profesiju pārstāvjus, un saskaņota pedagoģiskā darbība – izglītības iestādei jāsteno kopīga savai misijai, izvirzītajiem mērķiem un stratēģijām atbilstoša pedagoģiskā pieeja un jāveido kopīgs redzējums par mācīšanu un mācīšanos (plašāk sk. Rekomendācijas komunikācijai un sadarbības stiprināšanai ar iestādēm un organizācijām; Rekomendācijas sadarbībai audzināšanas jomā).

Jāatzīmē, ka arī jaunākajā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) Starptautiskā mācību vides pētījumā “TALIS 2018” ir konstatēts, ka “stabilas, inovatīvas un efektīvas mācīšanas stratēģijas pamatā ir skolotāju profesionālā sadarbība” (Izglītības un zinātnes ministrija, 2020).

2. Izglītības vides tiesiskie principi

Kā jau tika minēts, supervīzijas laikā ir jāievēro izglītojamo tiesību un interešu prioritāte, kā arī jāveicina izglītības kvalitāte. Tomēr līdztiekus pastāv vairāki būtiski principi, kurus ievērojot var labāk izprast pedagoga darbību, bet plašāk – izglītības vides specifiku.

Tiesības uz izglītību⁴ nozīmē ikviena izglītojamā tiesības uz labu, mūsdienīgu, pieejamu, kvalitatīvu un tiesisku izglītību, kura tiek īstenota bez jebkādas diskriminācijas – bez atšķirīgas attieksmes, izslēgšanas vai ierobežojuma, kas pamatots uz kādas personas vai grupas īpašību vai īpatnību, ja tam trūkst objektīvā pamatojuma. Tas arī nozīmē, ka izglītībā ir jāievēro vienlīdzības princips: “pastāvot vienādiem faktiskajiem un tiesiskajiem lietas apstākļiem, iestāde un tiesa pieņem vienādus lēmumus (pastāvot atšķirīgiem faktiskajiem vai tiesiskajiem lietas apstākļiem, – atšķirīgus lēmumus) neatkarīgi no administratīvā procesa dalībnieku dzimuma, vecuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģiskās pārliecības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, sociālās izcelšanās, tautības, izglītības, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās veida un citiem apstākļiem” (Administratīvā procesa likums, 2004). Izglītības likuma 3.¹ pantā ir noteikts, ka atšķirīga attieksme pret personu ir pieļaujama, “ja tā ir objektīvi pamatota ar tiesisku mērķi, kura sasniegšanai izraudzītie līdzekļi ir samērīgi”. Turklāt, ja strīda gadījumā persona norāda uz faktoriem, kas varētu būt pamats tās tiešai vai netiešai diskriminācijai, izglītības programmas

⁴ Par tiesībām uz izglītību plašāk sk. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības.* (2011). Rīga: Latvijas Vēstnesis.

īstenotāja pienākums ir pierādīt, ka atšķirīgas attieksmes aizliegums nav pārkāpts (Izglītības likums, 1998).⁵

Viens no nozīmīgākajiem principiem, kas determinē katra pedagoga darbību, ir atbildības princips. Izglītības likuma 51. panta otrajā daļā ir noteikts, ka “pedagogi ir atbildīgi par savu darbu, tā metodēm, paņēmieniem un rezultātiem” (Izglītības likums). Atbildības uzņemšanās nozīmē pedagoga prasmi izvēlēties izglītojamo vajadzībām un interesēm atbilstošāko risinājumu, tostarp piemērotāko mācību līdzekli, metodi, pieeju, orientēties jaunākajās pedagoģijas un mācību priekšmeta atziņās, kā arī nepieciešamības gadījumā – gatavību un spēju pamatot un skaidrot savu rīcību, atzīt savas rīcības sekas, spēt analizēt un reflektēt par savu darbību (kas ir viens no supervīzijas uzdevumiem).

Kā atzīst Latvijas Republikas Tiesībsargs (Tiesības uz izglītību), pienākums izveidot izglītības sistēmu un nodrošināt tās funkcionēšanu ietver vairākus aspektus, kuri ir saistoši visiem pedagogiem un izglītības iestāžu vadītājiem (kas arī var tikt apspriests supervīzijas laikā):

- izglītības pieejamība – izglītības iestādēm un izglītības programmām jābūt pietiekamā daudzumā, un valstij jānodrošina to spēja funkcionēt (kas ietver nodrošinājumu ar telpām, mācību materiāliem, izglītības personālu u. tml.);
- piekļuve izglītībai – izglītībai jātiek nodrošinātai bez diskriminācijas, tai jābūt fiziski un ekonomiski pieejamai;
- izglītības pieņemamība – izglītības programmām, mācīšanas metodēm u. tml. ir jābūt pieņemamām skolēniem un studentiem, atbilstošos gadījumos arī vecākiem; šis kritērijs ietver arī izglītības kvalitāti;
- izglītības piemērotība – izglītībai jāpielāgojas mainīgajām sabiedrības vajadzībām un jāatbilst skolēnu un studentu vajadzībām.

3. Supervīzijas ētiskie pamatprincipi⁶

Ētiskie pamatprincipi līdzsvaro supervizora un viņa klientu, kā arī pasūtītāja, darba devēja un visas sabiedrības intereses, turklāt veicina labākajiem profesionālās darbības standartiem atbilstošu supervīzijas pakalpojumu.

Galvenie supervizora profesionālās ētikas principi ir ietverti Eiropas Nacionālo supervīzijas organizāciju apvienības (*Association of National Organisation for Supervision in Europe*, ANSE) Ētikas kodeksā (ANSE Ētikas kodekss, 2012), paredzot supervizora pienākumu būt informētam par pamatvērtībām savā profesijā,

⁵ Par vienlīdzības principu plašāk sk. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības.* (2011). Rīga: Latvijas Vēstnesis.

⁶ Šīs sadaļas tapšanā ir izmantoti materiāli no raksta: Mihailovs, I. J., Zakriževska-Belogrudova, M., Rutka, L. (2020). *Ētika supervizora profesionālajā darbībā. Supervīzija Latvijā: Izpētē pamatota attīstības iespēja.* Rīga: Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskola RISEBA, 53–59.

respektēt nacionālo ētikas kodeksu, kalpot savu klientu interesēm, strādāt autonomi, objektīvi un konfidenciali, attīstīt un uzturēt savu kompetenci, kā arī būt atbildīgam par klientiem, citām personām un kolēģiem, par līdzekļiem un metodēm. Supervīzoram ir jā rūpējas arī par to, lai viņa klientiem būtu skaidri sadarbības noteikumi, īpaši konfidencialitāte, cieņa, grupas sadarbības prasības.

Nozīmīgākie supervīzijas pamatprincipi ir šādi:

- Cieņas princips – supervīzoram savā darbībā ir jāciena klienti un supervīzējamie (arī pasūtītāji un darba devēji), nepieļaujot viņu diskrimināciju un aizskaršanu, kā arī jāizprot klientu intereses, vajadzības un specifika konkrētajā situācijā.
- Informēšanas princips – klientam ir tiesības būt skaidri informētam par supervīzijas organizāciju un norisi, savstarpējām sadarbības un dalības prasībām, kā arī tiesības atteikties no dalības supervīzijā un pārtraukt to, ja tā nav iespējama t. s. dubulto jeb duālo attiecību vai citu būtisku apstākļu dēļ. Arī organizējot attālinātas supervīzijas, supervīzoram un klientiem ir skaidri jāvienojas par šādas sadarbības organizācijas un īstenošanas formu, tostarp tehniskajiem risinājumiem (piemēram, izmantojamām informācijas un komunikācijas tehnoloģijām, sadarbības platformām), rīcību, ja sadarbība tiks traucēta tehnisku iemeslu dēļ (arī par to, kuram ir jāatjauno komunikācija, sadarbības audio vai video fiksācija utt.).
- Kompetences princips – supervīzoram ir jāievēro sava kompetence, jāuztur un jāpilnveido savu profesionālo zināšanu un prasmju līmenis, skaidri jānosaka savas profesionālās darbības robežas un atbildība, vadoties no savām zināšanām un praktiskās pieredzes, kā arī klienta interesēm. Ir jāzina par novitātēm nozarē, jāspēj pamatot izvēlēto pieeju un metodes, izskaidrot savu darbību un tās sekas klientiem, citām personām, jāpārzina profesionālā ētika un regulējums.
- Konfidencialitātes princips – ir jāizvērtē, kura informācija tiks apspriesta supervīzijas laikā un kura ir izpaužama pēc supervīzijas, tostarp darba devējiem, citām personām, mācību un audzināšanas nolūkos utt.

Attīstot ētisko profesionālās darbības praksi, supervīzoram ir jāspēj risināt ētiskas dilemmas (vai pat trilemmas) – sarežģītas situācijas, kurās jāspēj izslēdzoši izvēlēties starp vajadzībām un vērtībām, starp pareizu vai nepareizu rīcību vai starp divām pareizām vai nepareizām rīcības iespējām, starp klienta un pasūtītāja interesēm, starp profesionālo sadarbību un turpmāko komunikāciju, piemēram, sociālajos tīklos.

Jebkurā situācijā supervīzoram jāspēj identificēt un kompleksi analizēt konstatēto problēmu vai situāciju, apzinot risinājuma variantu priekšrocības un trūkumus, lai nonāktu pie vislabākā risinājuma, kvalitatīvi sniedzot profesionālo atbalstu klientam un tādejādi arī sasniedzot vienu no galvenajiem supervīzijas mērķiem.

Avoti un literatūra

- Administratīvā procesa likums. (2004). Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>
- Bērnu tiesību aizsardzības likums. (1998). Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums>
- Burceva, R. (2019). *Supervīzija pedagogiem karjeras konsultantiem*. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume V, May 24th–25th, 2019. Rēzekne: RTA, 53–68.
- Izglītības un zinātnes ministrija. (2020). *OECD TALIS jaunākais pētījums: efektīvas mācīšanas pamatā ir skolotāju sadarbība*. Iegūts no: <https://www.izm.gov.lv/lv/aktualitates/3995-oecd-talis-jaunakais-petijums-efektivas-macisanas-pamata-ir-skolotaju-sadarbiba>
- Izglītības likums. (1998). Iegūts no: <https://likumi.lv/doc.php?id=50759>
- Latvijas Republikas Ministru kabineta tiesību aktu projekti. *Informatīvais ziņojums "Par izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveidi"*. Iegūts no: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40484597>
- Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. (2011). Rīga: Latvijas Vēstnesis.
- Latvijas Supervizoru apvienība. (2012). *ANSE Ētikas kodekss*. Iegūts no: <http://www.supervizija.lv/uploads/code-of-ethics-lat-2012.pdf>
- Mihailovs, I. J., Zakriževska-Belogrudova, M., Rutka, L. (2020). *Ētika supervizora profesionālajā darbībā. Supervīzija Latvijā: Izpētē pamatota attīstības iespēja*. Rīga: Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskola RISEBA, 53–59.
- Ministru kabineta 2018. gada 11. septembra noteikumi Nr. 569 "Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/301572-noteikumi-par-pedagogiem-nepieciemamo-izglitibu-un-profesionalo-kvalifikaciju-un-pedagogu-profesionalas-kompetences-pilnveides>
- Ministru kabineta 2020. gada 6. oktobra noteikumi Nr. 618 "Izglītības iestāžu, eksaminācijas centru, citu Izglītības likumā noteiktu institūciju un izglītības programmu akreditācijas un izglītības iestāžu vadītāju profesionālās darbības novērtēšanas kārtība". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/317820-izglitibas-iestazu-eksaminācijas-centru-citu-izglitibas-likuma-noteiktu-instituciju-un-izglitibas-programmu-akreditācijas-un-izglitibas-iestazu-vaditaju-profesionalas-darbības-novertesanas-kartiba>
- Ministru kabineta noteikumu projekta "Izglītības iestāžu, eksaminācijas centru, citu Izglītības likumā noteiktu institūciju, izglītības programmu akreditācijas un izglītības iestāžu vadītāju profesionālās darbības novērtēšanas kārtība" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Iegūts no: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40488819>
- Ministru kabineta 2018. gada 29. maija noteikumi Nr. 301 "Psihologu noteikumi". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/299322-psihologu-noteikumi>
- Psihologu profesionālā darbība Latvijā: Saturs, organizācija, regulējums. Psihologu likuma komentāri*. (2018). Rīga: Tiesu namu aģentūra.

- PuMPuRS. (2019a). *Metodoloģiskās vadlīnijas darbam projektā "Atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai" (8.3.4.0/16/1/001)*. Iegūts no: http://www.pumpurs.lv/sites/default/files/2019-12/Metodologiskas_vadlinijas_darbam_projekta_Atbalsts_priekslaicigas_macibu_partrauksanas_samazinasanai_2019.pdf
- PuMPuRS. (2019b). *Rekomendācijas komunikācijai un sadarbības stiprināšanai ar iestādēm un organizācijām*. Iegūts no: http://www.pumpurs.lv/sites/default/files/2019-12/06_PuMPuRS_infomaterials_Rekomendacijas_komunikacijai_un_sadarbibas_stiprinasanai.pdf
- PuMPuRS. (2019c). *Rekomendācijas sadarbībai audzināšanas jomā*. Iegūts no: http://www.pumpurs.lv/sites/default/files/2019-12/04_PuMPuRS_infomaterials_Sadarbiba_audzinasanas_joma.pdf
- PuMPuRS. (b. g.). *Skolās notiek supervīzijas*. Iegūts no: <http://www.pumpurs.lv/lv/skolas-notiek-supervizijas>
- Supervīzija: Teorija. Pētījumi. Prakse.* (2017). Sast. Mārtinsons, K., Mihailova, S. Rīga: RSU.
- Tiesībsargs. *Tiesības uz izglītību*. Iegūts no: <https://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/cilvektiesibas/socialas-un-ekonomiskas-tiesibas/tiesibas-uz-izglitibu>
- VIAA. (2019). *Pedagogi karjeras konsultanti saņem daudzpusīgas papildizglītības iespējas*. Iegūts no: http://viaa.gov.lv/lat/karjeras_atbalsts/karjeras_atbalsts_2016_2020/jaunumi/?year=2019&text_id=40716